

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELÉLŐS SZERKESZTŐ: Hegedűs István.

Rovatvezetők: DR. BARTÓK ISTVÁN, DR. FERENCZI ZOLTÁN, RIEGER JÁNOS.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr. Pályázatok s egyéb hirdetések petít soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (lakása bel-farkasutca 15. szám); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Propper Ferencz egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (csillagutca, 7. sz. a.) küldendők.

A szövetség ügyéhez.

Az 1878-ik évben tartott egyetemes tanítógyűlés központi végrehajtó bizottsága által a magyarországi néptanító-egyesületek szövetsége ügyében a képviselőházhoz benyújtott kérelem e lapok megelőző számaiban szószerint közöltetvén, abból a felirat oka, célja és indokai már mindnyájunk előtt ismeretesek.

Valószínű, hogy midőn e sorok a t. olvasó elébe jutnak, az egész ügy már letárgyaltatott, s a kérdés végleges megoldást nyert. De bármiként lesz is a dolog eldöntve, még nem multa idejét, hogy foglalkozunk vele, mert véleményünk szerint ama mindnyájunkat meglepett nagy lépésnek a jövőre nézve is meg lehetnek a maga jó, vagy rossz utóhatásai úgy a tanítók magatartására, mint a tanügyre nézve. Entél fogva, ha a több oldalról jövő higgadt és őszinte hozzászólásnak komoly célja hazánk néptanítóit nem felzaklatni, hanem felvilágosítani, az ügy állásáról leplezetlenül tájékozni s a kedélyeket megnyugtatni: úgy hiszszük, hogy a hozzászólók nem tesznek haszontalan szolgálatot hazai népoktatásunk ügyének.

Midőn ez előtt pár évvel a III-ik egyetemes tanítógyűlés tagjai tanácskozásaik befejezése után a fővárosból hazaszéledtek, bizonyynyal senki sem gondolta, hogy az országos szövetkezés ügye ilyen irányba és erre az útra fog vettetni; senki sem gondolta, hogy pár év múlva a magyar néptanítóóság abba a visszás helyzetbe lesz sodortatva, hogy legtermészetesebb védelmezőjével s leghatalmasabb örével, a magyar közoktatási miniszteriummal szembe állittatik.

A felirathoz csatlakozott egyesületek szóvivői, a kik e kérdésnél vezérszerepre vállalkoztak, ismervén hazánkban a néptanítók kényes helyzetét és népoktatásügyünk zsenge állapotát, bizonyynyal háromszor is megfontolták, mielőtt erre az útra rátértek, s a központi végrehajtó bizottságnak is igen fontos okának kellett

lennie, mely őt a folyamodás elkészítésének és benyújtásának elvállalására kényszerítette.

Legalább mi a vidéken így vélekedünk. Nagy érdeklődéssel vártuk tehát az országgyűléshez benyújtott kérelem közzétételét, hogy abból mi is felvilágosítást és meggyőződést szerezhessünk.

Érdeklődésünket nem kis mértékben fokozta volt az a körülmény is hogy midőn 1879. év őszén a központi végrehajtó bizottság által felterjesztett alapszabályzat a belügyminiszteriumtól nem nyert megerősítést, e tagadó választ a főváros legtöbb lapja csak kivonatossan közölte a napi hírek között, kikapván a dolog lényegéből annyit, hogy „a közokt. miniszterium átirata szerint ezen szövetségi tervezet a népoktatási törvényben alapot nem talál, tehát ez illetékes vélemény alapján a belügyminiszter úr a tervezett szövetkezés megalakulását megengedhetőnek nem találja.“

Igy vették aztán át a vidéki lapok, s így terjedt el a hír a néptanítók ezrei között. Tehát figyelmen kívül hagyatott a miniszteri válasznak egy másik, rövid, de azért nem kevésbé lényeges indokolása, t. i. „az ezen (népoktatási) törvény 147. §-uban említett szabályrendelet már 1872-ben kiadatott, s az a törvény szándékának minden tekintetben megfelelően, más ilyenmü szabályzatra szükség nincs.“ Pedig ez más színben tüntette volna fel a dolog állását.

De mert erre a lapok, mint szintén a tanítóegyesületek gyűlései vagy egyáltalán nem, vagy csak felületesen reflektáltak, s más felől mert az említett miniszteri tervezet, mely még 1872. deczemb. 20-án kelt, mindez ideig életbe nem léptetett: a legtöbb tanító nemhogy ismerte volna e szabályrendelet egyes pontjait, de valószínű, hogy létezéséről sem tudott semmit.

Ezekből az előzményekből magyarázható ki az az általános levertség és zúgolódás, a melyet a tagadó válasz a néptanítók nagy többségénél okozott. Az önértékes és gondolkozó tanítók, valamint az önállóbb és tevékenyebb egyesületek, már csak a visszautasítás mi-

att is, fokozottabb érdeklődéssel vették az ügyet tárgyalás alá. Az elégtelenség az a nélkül is rövid választ még rövidebbre zsugorította össze, s így ment ez szájról szájra: a néptanítók országoss szövetsége a népoktatási törvényben alapot nem talál, tehát a miniszterium által nem engedtetik meg.

Természetes dolog, hogy ez, így tudva, megnyugtató nem lehetett, tovább kutatták tehát az okot, vajjon miért nem engedtetik meg?

Most, midőn az egy téren működők társulásából kifejlődő testületi szellemnek buzdító, gyámolító és fejelemző ereje felismertetett s eredmények által bebizonyult; most, midőn nemcsak tudományos, de egyes iparostársulatok, dalárdák, tűzoltók, szóval bármely más társaságoknak országos szervezetése hazánk törvényei intenciójával ellenkezőnek nem találtatott, vajjon miért ellenkeznék azzal a néptanító egyetek egyetemes szövetsége?!

Vajjon azért nem engedhető meg, mert a 20 ezret meghaladó néptanítók összegének nagyobbik fele még éretlennek és járatlannak ítéltek arra, hogy egy országos szövetségi gyűlésben valami számbavehető eredményre juthasson? Igaz, hogy 1870-ben az első egyetemes gyűléssel nem sok becsületet vallottunk részint a dolog újdonságából könnyen kimagarázható tájékozatlanság, részint az annyi éven át visszafojtott rekriminációk kitörése, részint egyesek túlbuzgósága s okvetetlenkedése és egy néhányak léháskodása miatt.*) De hisz lefolyt azután 4 évvel a II-dik, s utánna 1878-ban a III-dik egyetemes tanítógyűlés, a melyek elvitázhatatlan bizonyosságául szolgáltak annak, hogy tervszerű előkészítés, helyes ügyrendi szabályzat s erélyes és tapintatos vezetés mellett a néptanítók együttes nagygyűlése sem áll hátrább, mint hazánk bármely másnemű országos szövetségei.

Vagy talán aggódni kellett a miatt, hogy egyes szerepelni vágyó demagogok erőszakoskodásainak a nagyobb s talán közönyösebb, vagy tájékozatlanabb rész martalékul esik, s a gyűlés majd csak pártoskodásokkal emésztene fel erejét és idejét a helyett, hogy dolga után látna s a tanügy előmozdításán munkálkodnék?! El kell ismernünk, hogy ez az aggodalom sem alaptalan; csak hogy nálunk a pártoskodás, fájdalom, országos betegség, a melytől nemcsak a néptanítók nincsenek megkímélve, és a melyből ha ugyan egyáltalában ki birunk gyógyulni, sokkal hamarabb és biztosabban kigyógyulunk úgy, ha tért nyerünk tájékozást szerezni, embereinket kiismerni, a hiúságot, felületességet lejáratni, és ha tapasztalásból győződhetünk meg itt is arról hogy minden hangzatos frázisnál többet ér a csendes, szakértő munka. Aztán meg, ha valakit soha sem engednek a vízbe, hogyan tanuljon meg úszni?

*) I. az 1870-ben tartott I-ső egyetemes gyűlésről kiadott naplót.

Vagy talán azért nem volt helybehagyható az országos szövetkezés, mert az ily tömeges gyülekezetek rendszerént határozatlan számból álló ösgyűlések alakjában szoktak megtartatni, és mikor egy ily nehézkes gépezet egyes kerekei a közös munka végrehajtására neki készülődtek s nagy nehezen összeilleszkedtek, akkorra már a gyűlés kifogyott az időből és — pénzből s szertebomlik minden számbavehető eredménv nélkül, s a végén alig marad annyi tag jelen, a mennyiből a jegyzőkönyv hitelesítésére kinevezendő bizottság kitelik?! De hiszen e bajnak a képviseleti szervezettel, a tárgyalandók helyes előkészítssével s czélszerű alapszabályzattal elejét lehetne venni!

Ezek és ezekhez hasonló találgatások és magarázgatások képezték a tanítók között folyt tanácskozások tárgyait. A higgadtabb gondolkozók elismerték egyen a kormánynak általuk képzelt aggodalma és óvatossága jogosultságát, de a merev megtagadásban és elútasításban még sem nyughattak meg, s megállapodásuk végeredménye az lett, hogy a központi végrehajtó bizottság kéressék ujából fel, hogy az országos szövetkezés megengedése, illetőleg megerősítése tárgyában ismételten nyujtsa be folyamodványát a nagymélt. közoktatási miniszter úrhoz. Nehány túlbuzgó elégtelten egyenesen az országgyűléshez akart fordulni.

A benyujtott kérelemre a válasz a mult év tavaszán (1880. april 21-kén) a közokt. miniszter ur által kiadatott. E válaszban az ujjalag beterjesztett alapszabályzat meg nem erősítésének az az indoka, a mely az előbbi (belügyminiszteri) válaszban kikerülte volt figyelmünket, tüzetesebben és világosan ki van fejezve a következőkben: „tekintve különösen azt, hogy a kir. kormány által jóváhagyott alapszabályokkal biró összes magyarországi tanítóegyletek képviselőinek három évenként országos tanítói gyűléssé összehívásáról megfelelő államsegély mellett magam kívánok gondoskodni.“

Ezek a magyar közoktatási miniszternek hivatalból elmondott szavai, és mint ilyenek a miniszteriumra nézve kötelezők, a néptanítókra nézve pedig felvilágosítók, megnyugtatók és megörvendeztetők,

Azokat az aggodalmakat tehát, a melyeket fenebb jeleztünk volt, e miniszteri nyilatkozat eloszlatja, megszünteti. Mert ebből világosan láthatjuk, hogy a néptanítószág nem tartatik arra képtelennek, hogy tapasztalatai és tanulmányai folytán hasznavehető határozatokat és indítványokat hozhasson. Láthatjuk ebből, hogy a néptanító-egyletek sincsenek megfosztva attól a joggól, a melylyel a bármely más téren működő társulatok birnak. Láthatjuk, hogy a közoktat. miniszter ur nemhogy akadályozni kívánná a szövetség létrejövését; hanem első sorban épen ő maga akar róla gondoskodni, ő maga kívánja azt nemzetünk alkotmányos kormányának védelme alá helyezni, és az állam részéről nem csak erkölcsi, de anyagi segedelemben is részesíteni. Láthatjuk a válaszból, hogy Magyarország összes tani-

töegyletei, ha a kormány által megerősített szabályok szerint szervezkedtek, egyenjogu képvisellel birnak a gyúlésen, tehát egyik tanító-társulat sincs kizárva, ha az országos törvénynyel megegyező alapon áll.

De hát nem ezeket óhajtottuk-e mindnyájan mi is?! Bármelyik hazafias tanítótestületnek miféle ki nem elégitett kívánsága lehet még olyan, a mely a dologlényegére vonatkozik és az alkotmányos szervezkedés keretébe beilleszthető? Azt nem állítjuk, hogy a szabályzat egyes pontjaira, az ügyrendre, a tárgyalás módozataira, a szövetség hatáskörére, a képviselők számára, sőt, ha tetszik, a napidijakra s több eféle másodrendű kérdésekre nézve ne lehetnének a nézetek eltérők, s ezek — úgy hisszük — soha sem is lesznek úgy megoldhatók, hogy mindenkinek tetszése és kívánsága ki legyen elégitve; de a mi magát a szövetkezés lényegét illeti, a néptanító-egyletek méltányos és jogos kívánságai a kormány jóakaratu válaszával ki vannak elégitve.

Méltán kérhetjük tehát, vajjon mik lehettek azok a fontos okok, a melyek az elégitetlenek élén a végrehajtó bizottságot arra kényszerítették, hogy a miniszteri válaszban meg nem nyugodva, az ügyet a képviselőház elébe terjessze?! Ezért vártuk fokozottabb érdeklődéssel a felirat közzétételét, hogy belőle azokat a fontos okokat megtudjuk.

Közbe legyen mondva, sajnálattal vettük, hogy a központi bizottság a kérdéses — megerősítés végett a képviselőházhoz beterjesztett — alapszabályzatból oly kevés példányt nyomtatott, hogy a tanító-egyesületnek sem jutott, s a szétoosztás alkalmával a készlet éppen azon a példányon fogyott el, a mely a Kolozsmegyei tanítótestületnek volt szánva. Igy nincs módunkban a központi bizottság munkálatát, t. i. a benyújtott alapszabályzatot összehasonlítani az 1872-ben kiadott miniszteri szabályrendelettel.

Paal Ferencz.

(Vége következik.)

Miniszteri szabályrendelet

a néptanítók testületekké alakulása tárgyában.*)

(Kelt 1872. szept. 2-án.)

II. Az országos tanítói testület.

16. §. Az országos tanítói testület a tankerületi tanítótestületek egy-egy képviselőjéből áll, kiket ők magok szavazattöbbséggel választanak.

E testület rendes tagjai még: a budapesti tankerület tanfelügyelője és az állami tanító- és tanítónőképezdek igazgatói.

17. §. Ez a testület a vall. és közokt. miniszter közvetett felhívására minden három évben alakul meg egyszer, s gyúlését szeptember hó**) első napjaiban Bu-

*) Korszerűnek tartjuk e cikk kapcsán közölni a szabályrendelet illető pontjait.

**) Akkor a nyári nagy szünidő még augusztus és szeptember volt.

dapesten tartja. E gyúlés legfőlebb nyolcz napig tarthat.

18. §. A tanítótestületek képviselői útiköltségeit az illető kerületi testület viseli, a gyúlés tartama alatt azonban minden tag az állampénztárból három forint napidiját húz.

Az állami tanító- és tanítónőképezdek igazgatói útiköltsége és napidijai egészen az állampénztárból fedeztetnek.

19. §. A gyúlés teendői:

a) A gyúlés tartamára egy elnököt és két jegyzőt választ.

b) Szakbizottságokra oszlik, melyek üléseiken a tankerületi tanítói testületek által fölterjesztett munkálatokat és kívánatokat előlegesen megvitatás s ezek feletti véleményeiket a közgyúlés elé terjesztik.

c) Ezen előterjesztéseket a közgyúlés egyetemesen is megvitatja, s vagy ezen előterjesztések, vagy saját véleménye alapján megállapodásra jut.

d) Ezeken felül a népoktatás ügye előmozdítására szzlgáló korszerű kérdéseket tesz fel és fejteget.

e) Megállapodásait javaslatként a közokt. miniszterhez felterjeszti.

20 §. Az országos tanítói testület gyúlése alkalmával mindenkor kísérletekkel egybekapcsolt taneszközkiallítás is rendezhet, melyek szintén e gyúlés birálatá köréhez fognak tartozni.

Miért nem akarja a magyar kormány a néptanítói egyesületek szövetségét?*)

I.

E kérdéssel még nem foglalkoztunk — s azt vártuk, hogy erre a választ megadják azok, a kiket a dolog illetett volna — de hiába vártunk. Végre elhatároztuk, hogy e kérdésre illetékes helyen feleletet kérünk. Megtettük, s a következőkben közöljük az értesülést:

A magyar kormány nem azért ellenzi a tanítói szövetséget, mivel nem óhajtja a néptanításág véleményét meghallgatni s kellőleg figyelembe venni, hanem azért, mivel nem akarja, hogy mindenféle tanítói szövetkezetek keletkezhessenek, — olyanok is, a melyek az államra nézve veszedelmesek lehetnének.

Az oly egyesületek szövetségében, melyek át vannak hatva a nemzeti érzület és hazaszeretet által — nem lát a kormány semmiféle veszélyt az államra nézve — sőt még abban sem vél bajt látni, ha az országban csak egyetlenegy tanítói szövetség alakulna, mely az összes magyarországi egyesületeket egybefoglalná; mert ez esetben biztos volna arról, hogy e szövetség államellenes törekvéseknek kebelében tért nem engedne; azonban veszedelmet látna abban, ha a „Magyarországi néptanítói egyesületek szövetségé-

*) Midőn szerkesztőségünkhöz beküldött e cikket közöljük, bár az más lapban is megjelent, szerzője iránti tiszteletből tesszük. Szerk.

nek" tervezete nyomán és utján, létrejönnének hazánkban a németajkú, oláhajkú, szerbajkú néptanítói körökből és egyesületekből álló tanítói szövetségek, s ha ahány nemzetiség, ahány felekezet csak van e hazában, annyiféle országos néptanítói egyesületi szövetségek jönneek létre; mert ez az államélet meggyöngyítésére s a nemzet veszedelmére vezetne.

A kormány úgy vélekedik, miszerint ha ma a 30—40 néptanítói egyesület által helyeselt és elfogadott szövetségi szabályzatot helyben hagyja a kormány, ez alapon holnap egy 10—18 tót, avagy más ajkú tanítói körből álló testületnek is meg kellene adni a szövetkezési jogot. S mire vezetne ez? Bizonyosan nem oda, hova a néptanításnak épen az a része törekszik, a mely ma a szövetséget oly melegen óhajtja. Így van meggyőződve a kormány. Gondolkozzunk mi is a dolog, miben léte fölött ezen szempontból is.

A kormány meggyőződött arról, hogy a Magyarországon létező néptanítói egyesületek, nevezetesen azok, a melyek szentesített alapszabálylyal bírnak, a népnevelés ügyének bizonyosan nagyobb szolgálatot tennének, ha czélszerűbben volnának szervezve — s ha munkálkodásukba tervszerűség, egyöntetűség hozatnék — s elérkezettnek látja azt az időt, a melyben az egyesületi élet országos szervezése megkezdendő, ugyanazért a már létező néptanítói egyesületeket egy oly képviselői alapon tartandó orsz. tan. gyűlésre akarja egybehívni, a melynek, a melynek főfeladata abbau állana, hogy oly módozatok felett tanácskozzék, melyek lehetőségessé teszik az állam érdekeinek veszélyeztetése nélkül azt, hogy Magyarország néptanítóinak egyesületei időszakonként évenként egyszer közös tanácskozásra egybegyűlhessenek s az egyletek egy évi közös teendőit s a népnevelésre vonatkozó egyleti véleményeket összefoglalva juttassák az ország közoktatási kormányához, ki is azokat oly megállapodásoknak tekinthesse, melyek az ország néptanításának többsége által közzöltetnek vele.

A magyar állam kormánya csak egy országos tanítói testületet, csak egy országos tanítói véleményt akar elismerni s meghallgatni — s nem egyezhetik bele abba, hogy minden töredék magát az ország néptanításának képviselőjeül tekintesse s mint ilyen szerepelhessen.

S mit akarunk mi?

Péterfi Sándor.

Br. Eötvös József emlékezete.

(Írta és az Eötvös-ünnepélyen felolvasta Kolozsvárt 1881. február 2-án Hegedűs István.)

(Befejezés.)

Már 1848-ban, a szép elhatározások e nemes korszakában, midőn százados kiváltságokról oly megható

áldozatkészséggel mondott le a nemesség: a felekezeti feltékenység működött. A benyújtott törvényjavaslat ellen, mely az állam jogát kivált az ötperczentes adó behozatalával szentesíti, hevesen támadtak fel, annak elhalasztását kívánták. Ekkor mondja Eötvös augusztus 3-án tartott beszédében:

„Elhalasztani a nevelési intézkedéseket, nem más, mint azon időpontot elhalasztani, melyben a nép azon jogát, melyet az állam adott; valósággal élvezheti; mert jó és szép az, ha azt mondják a mi a törvényben van, hogy minden ember hasonlókép politikai jogokkal él; ám a politikai jogokat nem csak a törvény adja a személyes képesség is.“

A fent érintett „következtetések“-ben pedig kijelenti, hogy „valamint a társadalomban a válaszfalak az egyes osztályok között ledőltek és az út, mely az ország legmagasabb állásaihoz vezet, a nép legalsóbb rétegeiben született polgár előtt is nyitva áll; valamint ennek következtében társadalmi és állási viszonyaink egy lépcsőt képeznek, melyen az állások különbözők és az egyenlőség abban áll, hogy az emelkedés mindenkinek lehetővé tétetik: úgy mozdíttassanak el azon válaszfalak is, melyek eddig a szoroson vett népnevelés és az ugynevezett magasabb között még léteznek és valamint az élet, úgy az iskola akként rendeztessék, hogy az oktatás legalsóbb fokaitól a legmagasabbakig az átmenet és ez emelkedés egyik fokról a másikra mindenütt a lehetőségig könnyűvé tétessék.“

Minő összhang, minő következetesség, a felfogásban, mily demokrat gondolkodásra valló elvek!

Már maga azon egymásután, melyet a különböző országok művelődési viszonyainak beható tanulmányozása alapján megállapított, hogy t. i. a népoktatás szervezését tartá elsőbbségnek, mint a felsőbb és szakoktatását: mutatja, hogy a demokrátiát komolyan akarta, nem pedig az állami mindenhatóság szentesítésére kiszákmányolni.

Az 1868. évi XXXVIII. törvény: a legszebb örökség, melyet nemzetének hagyhatott. Hogy mennyire az egyéni jog tiszteletben tartása mellett akarta a nagyfontosságú szervezést eszközölni: bizonyítja azon meleg felszólítás, melyel a népnevelési egyletek alkotására hívta fel az intéző férfiakat. És szép terve meghiusult. E meghiusulás leginkább bizonyítékul szolgál a mellett, hogy legnemesebb czélzatot is félreértik azok, a kik a kizárólagos előjogok élvezetéhez hozzászórtak. Nem a felekezetek jogát akarom kérdésbe tenni, mert ez apostasia volna azon elvektől, melyek lelkem jobb meggyőződésének alapját képezik: de a jog gyakorlásának addig van határa, míg a jog forrása az egyén azon joga, hogy élvezze polgári létét, nincs kockáztatva.

A polgárosodás kötelékébe kell minden egyénnek lépni. Ez a legszentebb örökség, melyben Eötvös a nép millióit akarta részesíteni. Ez örökségből kitagadott: az új kor rabszolgája. Ez az utolsó rabszolgaság, melynek eltörléséről van szó.

A művelt népek közt — mondá Eötvös — nagyobb rokonság van, mint az egy nyelvű és egy fajta barbar népek közt. Az emberiség egységének egyetlen alakja: a szellemközösség tudata, ki ezt véste be a gyermek lelkébe: az halhatatlan joggal ruházta föl. A polgárosodás áldásaiban egyenlően részesített nép csak hálás lehet annak emléke iránt, ki egész életének legnemesebb gondolatait, szívének legszentebb hevülését, ékesszólása bűbajos erejét, költői tehetsége gazdag erét: ez ügvnek szentelé.

Keserűen tévednek azok, kik a jogok terjesztésének expansiv erejével megelégszenek. A szabadelvűség ez alakja már sok vérbe került, sok nemes szív tört meg e miatt és a reactio, az önzés uralmának újabb erőt adott. A szabadelvűség egyetlen igaz alakja az, mely a szabadságot és jogot felelősséggel köti egybe; de a felelősség tudatra hozásának egyetlen eszközét: a nép felvilágosítását állandó hévvel és kitartással is fejleszt.

Ma ezt mind többen látják be. A népoktatás ügye fokozott fejlődésnek örvend. A népnevelési egyletek ügye ujjolag meg lön pendítve, a társadalmi erők kezdi egyetértő akarattal felkarolni a művelődés intézményeit. Alkalmazhatjuk reá saját szavait, melyeket egyik emlékbeszédében másról mond: „Ha nemzetünk dicsőségének magas épülete, melyet mi csak vágyainkban látánk, majdan állni fog: akkor emlékezzenek utódaink, mennyi kő fekszik a föld alatt elrejtve, s mily erősöknek kell lennie az alapoknak, melyek ennyit elviselnek.“

Nemzeti műveltségünk diszes épülete eddig nem ismert arányokban emelkedik nemzetünk dicsőségére; megfélekednénk-e róla: ki nemcsak a köveket hordá, de a tervet készíté; ki nemcsak dolgozott, de serkentett; ki nemcsak részleteiben, de egészben fogta föl a munkát? Megható, egész életének összes törekvéseit visszatükröztető mozzanatként méltán hozza föl hálás tanítványa, terveit lelkes ismerője Molnár Aladár, hogy utolsó betegségében is, naponta újabb tervekkel foglalkozott, melyek mind a közoktatás ügyének lendítését célozták. „Lehetetlen ily állapotokban megmaradnunk, az eddigi eljárással oly kevésre mehetünk, hogy a különben lehető is alig eszközölhetjük.“

E szavakat mondá.

Az eszmék, a gondolat embere a cselekvő munkásság kielégítően vágyával tért sírjába.

A nagyjait valódián tisztelő népnek minden félbeszakadt munkásságot, minden ki nem elégitett nemes vágyat, minden valósítatlanul maradt nemes törekvést a sirtól szívében szívében, lelkében kell visszahoznia. Ez a háládatosság valódi alakja, mely akkor leggazdagabb, mikor legtöbbet áldozott. Az áldozatkésztségnek minden ily nagyság elvesztésével terhesebbé vált kötelessége. Az ő emléke a művelődésre irányított minden törekvést megszentelt. A római mikor nagy áldo-

zatot hozott isteneinek: mindig belefoglalta a fohászába hősei segítségül hívását.

A hősök közzé tartozik Eötvös is. Legyen érte áldott emlékezte!

* * *

Beszéljek-e a költőről, a fennkölt szellemű szónokról, az eszmék kimeríthetlen gazdagságával megáldott íróról? A költő, a szónok, a politikus, a hazafijellemenben olvadt fel megható összhangban. Irodalmi munkássága a bűbajos tükör, melyben gazdag szelleme meg-megcsillant.

Eszméi terjesztése vezette az író, a költőt. Jól jegyzi meg Péterfy Jenő egy újabb tanulmányában, hogy egy pár regénye eszméit fejtegető könyvének illusztrált kiadása.

A társadalmi igazságtalanság föllázítja a becsületes Violát; az ő családi tragikumába egy elnyomott osztály szenvedése van megörökítve. Dózsa lázadása az osztályharc borzalmainak hű képét adja, a szeretetteljes szív, a képzelem és történelmi hagyomány alakjaiban: aggodalmát fejezi ki, mely — hála nemzetünk nemes érzetének — nem következett be.

Költészete nem a képzelem kedves játéka, a pajzán Muzsákkal eltöltött gondtalan órák emléke: de a fáradhatatlan harcok lelkesedésének viszhangja, vagy csüggedelmének panasz szava. Oh mennyi hasznos perc elrepül a gondtalan évek közt, melyeket a „művészet“-nek címzett képzelem-játék ad az embereknek! Ő mint költő is használni akart.

De írói munkásságának egy fájában sem érzi magát annyira elemében, mint a szónoklat terén. A nagy halottak árnyai ha felkelnének: kezökbe hozhatnák azon elvülhetetlen borostyánból font koszorút, melyet az ő keze nyújtott nekik. Az ébredő Magyarország nagy alakjai egy Kölcsey, egy Széchenyi, egy Dezseffy, egy Vörösmarty, egy Körösi Csoma, mily gazdag ajándékkal: a halhatatlanság elvülhetetlen koszorúival lettek általa megajándékozva. Sokoldalú szelleme hálásan fogta fel és tudta becsülni a hazafiai tevékenység legkülönbözőbb ágait: a költőt, az államférfiut, a társadalmi élet és a szív búvárá; egyaránt megértette. Hiszen rokonságot érzett lelkében a nagyokkal, mert maga nagy volt. A nemzet élet újjáteremtésére törekvő újjító, a történelmi hagyomány védelmezője, az irodalmi újjászületés legrokonszenvesebb bajnoka, a magyar költészet elsőrendű nagysága és az Ázsia sivatagján egy szép ábrándért, egy tudományos meggyőződés távol lebegő délibábjáért vándor úton kidőlt búvár számára ő készített mesterkezével a nemzet Valhallájába helyezett szobrokat jellemző erejével.

És most ő a nagy halottak ünnepi szónoka maga is nyugszik. Örök álmát alussza tíz év óta.

Oh nyert babárt, a hálás nemzet elhalmozá magasztalással, nagyjai közé büszkén vette föl; műveit az irodalomtörténet méltatta; versei viszhangzanak nem

egyszer közhelyeken; eszméit, gondolatait mint drága gyöngyöket használja fel nem egyszer a hivalgás is; elbeszélő művei még sok emberöltőn át ragadják meg olvasók lelkét. A földi halhatatlanság legszebb dicskörtől ragyog neve. De ki őt valódián akarja ünnepelni; oh az tudja meg, hogy a kultus, a hála e nemével nincs megelégedve: mert ő tőlünk áldozatot kíván szerette hazánk javára, melyen egész lélekkel csüngött.

A demokratától kívánja, hogy a népet világosítsa fel; a politikustól, hogy hatalmát a szabadság védelmére és terjesztésére fordítsa, a költőtől, hogy jant-

jára feszítsen hirt a haza számára, az írótól, hogy a kétely útján keresse az igazat, de a szeretet útján akarja azt valósítani; a honfitól, hogy önzetlen legyen; de a haza jövőjétől: az ifjúságtól kívánja, hogy az eszméket tisztelje, azokért lelkesedjék és mindig azok teljesebb diadalára törekedjék. Ügyeljen a keblében csak sejtelemként élő összhang: a jellem elsajátítására; mert az eszmék diadala ettől függ. Igen, oh ifjak, főként töletek kíván ő sokat. Elmondhatom az ő szavaiva:

„Reátok, lelkes ifjúság, reátok legyen bizva emléke!”

T Á R C S A .

Eöry Fülöp Gábor és a prot. nemzeti iskolai tankönyvek.

Dr. Kiss Áron.

(Vége.)

Eöry elfogadta a megbízást. Először az ábécét vette munkába, s ez már aug. 25 én készen lett. Ez a gyors elkészülés még inkább megerősít abban a hitemben, hogy 1786-ban is ő készítette a normalis ábécét (l. f.) s meglehet ez újabb ábécze ép az a Török Lajos féle bizottságban készített munka. Eöry aug. 25. ezeket írja Vayhoz*): Ugy tartottam, hogy ezt (az ábécéről szól) a magyar nyelv geniusához kell alkalmazni, mert különben mi hasznát venné akár magyar, akár német gyerek. Innen a.) a betűk rendjét s a szótagolás módját megváltoztattam; b.) az olvasásra tartozó rustica dolgokban is a magyar sajátságokat figyelembe vettem; c.) a mi csak a német betűkre és szókra tartozik, azt elhagytam stb. E változtatások azonban nem voltak a programban s Vay többekkel megnézte, mig szept. 1-én jóváhagyás és kinyomatás végett a Helytartó Tanácshoz beküldé. Szept. 25-én**) értesítették Vayt, hogy az ábécze elfogadtatott s egyszersmint elküldték neki a falusi isk. számára való olvasókönyv második részét s a többi kijavított német nyelvkönyveket, s fölhívták, hogy a fordítást siettesse s a norma megtartására ügyeljen fel.

Az Eöry ábéczejének a czime s kiadásai következők:

1. ABC könyvecske a magyar falusi iskolák számára. Különös Tsászári s Királyi Engedelemmel (kétféjű sason koronás magyar czimer s a szegletekben K. K. U. B.) Bádán a kir. min. bet. 1795. A kötetlennék ára 3 kr. 8 r. 47 l. (Csak magyar szöveggel. U. u. 1800. 1809. 1845. 1851. Új jobbitott kiadás 1852.

Namenbüchlein zum Gebrauche der Nazional-

*) Lásd saját kezűleg két levelét a Helytartótan. Levéltárban 1788-ról. E levél azért is nevezetes, mert ez e nemű akták közt a magyar irat igazi fehér holló.

**) Folytonosan a Helytartótan. Levéltár irományai nyomán.

schulen im Königreich Ungarn in dessen Kronländern auf dem Lande. Ofen gedruckt mit k. un. schrif, 1798. 8 r. 46 l. (Csak németül.)

ABC könyvecske a tót falusi iskolák számára. (Tot ezim.) Budán a m. kir. um. bet. 1835. 13 kr. 8 r. 116 l. (Magyar-tót.) Ebben már az 1795-iki kiadás tartalmán kívül a róm. kath. tanulók kedvéért imádságok s kath. szellemű vall. olvasmányok is vannak.

Az ábéczen kívül egy alább idézendő Helytartó Tanácsi irat szerint fordította még Eöry

2. Az olvasás gyakorlására rendeltetett könyvnek második részét. Még pedig külön egy a városi, mint a falusi iskolákra.

3. a levélírástan elemeit.

4. Megjobbitott utmutatást a német nyelv tudományára.

5. Utmutatás a Földleírásra. Első szakasz. A magyarországi s a magyar korona alatt levő nemz. iskolák számára. Kötetlen 14 kr. és a hozzá való színekkel megkülönböztetett mappa 20 kr. mindössze 34 kr. Második szakasz 26 kr.

E sorozatból nyomtatásban csak az ábécét-látam. Módszere ennek haladást nem mutat, betűket szótagoltat mint a többi. Szótagfoglalási gyakorlatai között a „vé-gé-re-me-he-tet-len-sé-gig“ az utolsó szó. Értekes benne az, hogy olvasmányai közzé beveszi a Pestalozzi-féle beszéd és értelemgyakorlati anyagot s kezdve az ember leírásán, megy a házra, házi eszközökre, öltözetekre és háziállatokra, a szülők, családi élet, az év különböző változása s munkái és különösen a „paraszti“ földműves foglalkozások leírására, iparra stb.

Kéziratban láttam a Helytartó Tanács Levéltárában a földrajzi utmutatást is. Ennek első szakasza a magyar és az ausztriai birodalmat tárgyalja. Ezt Eöry az 1781-iki német normál könyvből fordította, azzal a változtatással, hogy Magyarországot, mint a gyermekek hazáját elől tette. Hasonlóképp áll a dolog a második szakasszal, mely a siktérképpel s illetőleg az egész földdel kezdi. Eöry az első szakasznál rajzoltatni akarja az iskola-szobát, a város mappáját s így akar tovább haladni.

A prot. nemz. iskolai könyvek kiadásának s általában az egész iskolai reformnak II. József halálával vége lett. Vay Istvánékat, a prot. tanfelügyelőket elbocsátották; a prot. könyvek kiadatlanok maradtak s ettől fogva ismét csak a kath. nemz. iskolai irányt látott előtérbe.

Eöry Fülöp Gábor munkáiért az írói díjat csak nagy ügyvel bajjal kapta meg. A Helytartó Tanács 1791. aug. 8. intézett e tárgyban Vay István emeritus Sup. Director sürgetésére. Ő felségéhez egy felterjesztést. Ebben van elmondva, hogy Eöry a fent felsorolt könyveket „bono cum successu traduxerat,” s ebben kéri a Consilium ő felségét, hogy Eörynek, a ki e fordításokat oly nagy fáradsággal s ügybuzgósággal végezte, adja meg a felség a neki megígért 50 db aranyat. Meg is adatott az egy 1791. nov. 17. Bécsből kelt rendetet által.

Az elküldött tanfelügyelőket egy darabig más hivatalal kecsegtessék, végre sem adtak nekik semmit. Vay István még azután tíz évig élt. Meghalt 1800-ban.

Eöry 1797. júl. 6-án a Patakon tartott egyházkerületi gyűlésen superintendenssé választatott. 1798. máj. 21. a pataki tanárságot a szentpéter-i papsággal cserélte fel, s itt, szülőföldén halt meg júl. 25. 1823. 80-éves korában.

Sok munkái közt a fentebb felhozottak sehol sincsenek említve, így tán némileg új adalékok lesznek azok a nagymiveltségű superintendens életrajzához. Ismeretes munkái közül egynek a nevét még ide írjuk, hadd egészítsük ki annak felemlítése által Eöry pädag. irodalmi munkásságát. E munka fordítás Salzman után, czime: A mennyeország itt a földön. Kassa. Megvallom nem láttam s csak az említett „Életrajzi gyűjtemény”-ben látom felhozva.

Ennyit tudok a prot. nemzeti iskolai kézikönyvekről s ezeket már csak azért is jónak láttam elmondani, mert általuk oszlik némileg az a homály, mely mult századi iskola ügyünket még mindig takarja.

IRODALOM.

„Magyar Nyelvkönyv a népiskolák III. osztálya számára. A csongrádmegyei tantestületek (alföldi tanító-egylet) egyesületének megbízásából. Irta Nagy János a szegedi polgári főiskola igazgatója. Szeged. 1887. Kiadja Traub B. és társa. 8. r. 55 l. Ára 20 kr.

(Folytatás.)

Ha a helyes felcsztás a fogalmak közti viszonyt alapítja meg s e rend megtartását teszi a gyermek lelki működésének szabályozó tulajdonságává; a szabatos meghatározás a fogalmaknak tartalmára vet világot s fejleszti, élesíti az ítélőtehetséget. Azért nagyon fontos dolog kivált kézikönyvben a meghatározásra ügyelni, nehogy egy téves meghatározás elrontsa azt, a mit tíz helyes meghatározás épített. Nem mondom, hogy az, sokszor sérti meg a logika

e törvényét, de hogy mégis beleesik néha e hibába, azt bizonyítják a következő példák: „A szó kimondásánál az ajak egy mozdulását szótagnak nevezzük”. Igaz, hogy a hang az ajak mozdulása által jön elő, de az ajaknak nem minden mozdulása állít elő hangot, sőt mozdíthatjuk ajkunkat úgy, hogy az az által netalán támadt hanghullámok a dobhártyára hatás nélkül maradnak, {következőleg hangképzetet nem támaszthatunk a lélekben. E nélkül pedig szótag létre nem jöhet. Hasonló hiba van ezen meghatározásban: „Az oly gondolatokat, melyek két vagy több mondat összetételéből állanak, összetett mondatoknak nevezzük.” 14. l. A gondolat akár egy, akár több, nem mondat addig, míg hallható vagy látható alakba nem öntjük. Gondolat és mondat között azon viszony van, a mely a fogalom és szó között. A gondolat és fogalom a fejben van, a mondat és szó az ajakon hangzik el, vagy a leirt betűk által lesz szemléltetővé. Azok lelki tünetemények, s mint olyanok szemlélet körébe nem vonhatók; ez utóbbiak az érzéki világ tényezői s a külérzések által felfogható jelenségek. Sajátságos helyzetbe jövünk néha a miatt, hogy nehezebbnek tartjuk valaminek megértetését, mint a milyen nehéz az valósággal s ez okból addig magyarázzuk a dolgot, hogy érthetetlenekké válunk. Mert mi is tulajdonképen az a megértetés? Megértetni valamit annyit tesz, mint egy bizonyos lelki tüneteményt, mely bennünk van, áthelyezni egy hasonló természetű lélek belvilágába. E tünetemény lehet képzet, fogalom, ítélet, következtetés, érzés s ezeknek különböző összeszővésesei úgy, a hogy bennünk támadtak vonatkozásaikkal s a lélekre mint működő alanyra való hatásaikkal együtt. Ha egy gyermeknek azt mondom, hogy legyen engedelmes, tanuljon szorgalmasan, s tudom, hogy neki az engedelmes-ségről, tanulásról, szorgalomról az a fogalma van, a mi nekem, felesleges idővesztegetés lenne hosszabb magyarázásba bocsátkozni. A gyermek az első hallásra megértett engemet. Ha megvagyok győződve, hogy ő a kettőt úgy fogja fel, mint én, két egységnek képzeletét azt s mikor azt mondom kétszer kettő négy, nyomról nyomra tudja követni azon bennem végbemenő lelki mozzanatokot, melyek szerint a két egységnek mindenkét külön külön kétszer tettem s így most már négy egység képzeletét támad lelkemben; akkor kár volna valami mélyebb bonczolásba elegyednem, hogy annál érthetőbb legyek. A cél el van érve. A lelkítünetemény át van helyezve belőlem oda, a hová áthelyezni akartam. A gyermek engemet megértett. Ezt jól tudjuk mindnyájan, mégis nem egyszer vétünk ellene magyarázás közben. E vétés többnyire vagy akkor történik, mikor egyszerű fogalmak megértése van célunkban; vagy azt akarjuk, hogy a képzetek bonyolódottabb szövedékét láttassuk át. Az egyszerű fogalmaknál nem akarjuk elhinni, hogy azoknak felfogása pillanat műve; a képzetek bonyolultabb viszonyainál abban járunk, hogy minden egyes tényezőt mindig teljes világosságban s ez okból addig mutogatjuk a szöveget alkotó szálakat, hogy maga a szöveg megfigyelése lesz majdnem lehetetlenné. Ez utóbbi eset van különösen a számtani műveleteknél, mikor a magokban egyszerű, világos elemekből alakult összetett viszonyokat úgy törekszünk megértetni, hogy a lelkítünet-

mény minden mozzanatát, melyek pedig elkülönítve már úgy is eléggé ismeretesek az egészben is mint egyeseket láttatni törekszünk. Az előbbi esettel találkozunk néha a nyelvtanítás mezején. Ilyen forma hibába esik szerző, mikor az ígeidőket akarja megérteni a gyermekkel. „A jelen idő, — így szól Sz. a 34. lapon — midőn az ige mint megkezdett és most történő cselekvőség van az alanyról állítva“. A jövő idő, melyben az ige, mint még meg sem kezdett, de megkezdendő cselekvés van az alanyról állítva“. Ez az értelmezés mélyebbre akar menni, mint az ilyen forma: a cselekvés vagy most történik, vagy már elmúlt, vagy ezután fog történni; e szerint a cselekvés háromféle időben történhetik, u. m. jelen időben, múlt időben s jövő időben. Ennek kifejezésére a cselekvés szónak van jelen, múlt és jövő időt jelentő alakja. Ilyen formán szól a Nagy László „Nyelvtani Gyakorló könyve“ e s én azt hiszem, hogy csak oda jut vele, a hová Sz. fent idéztem értelmezésével. A jelen idő, melyről Sz. szól két szempontból tekinthető. Vagy úgy mint az igének egy alakja, vagy reális értelemben mint az egymást követő változások láncolatában, tehát az idősor vonalában a múltat s jövőt képviselő pontok közötti időpont. Szerző értelmezése egyikre sem alkalmas. Ha az igének egy bizonyos alakját akarja érteni Sz., akkor meg kellene mondania, hogy a jelen idő az igének azon alakja, mely azt fejezi ki, a mi a kimondással egyidejűleg történik.

Fazakas József.

(Folytatása következik.)

KÜLFÖLD.

A francia közoktatásügyi miniszter egy rendelete.

A francia közoktatásügyi miniszter Ferry ur a népiskolákra, s főleg a vallás oktatásra vonatkozólag fontos rendeletet bocsátott ki folyó év január 6-án, melynek nevezetesebb pontjai a következők:

„1. cz. Hogy a gyermek elemi népiskolába fölvetessék, 6 évesnél idősebb és 14-nél fiatalabb tartozik lenni. E koron kívül esők csak a főtanfelügyelő külön engedelmével vehetők fel. Oly községekben, melyekben menedékház (ovoda) nincs, a belépés kora 5 évre is leszállítható. — 2. cz. Minden gyermek, a ki valamely iskolába be akar lépni, tartozik a születési bizonyítványát fölmutatni. A tanítónak meggyőződést kell szereznie, hogy az illető be volt-e oltva, vagy hogy volt-e vörös himlőben, s hogy semmi oly betegségben vagy gyöngeségben nem szenved, a mely a többi növendékek egészségének árthatna. — 3. cz. A családtagyák kívánságát mindig meg kell tudakozni és szem előtt tartani arra nézve, vajjon részt vegyen-e gyermekök a vallás-oktatásban. E kívánságot igen vagy nem szóval azonnal be kell vezetni a beíráskor az anyakönyvnek külön erre való rovatába. A gyermekek minden vegyes felekezeti iskolában közösen kapják az elemi oktatást; külön csak a vallásleczkéket kapják, melyeket a rendes iskolai órákon kívül illető felekezeti lelkészeik adnak. — 6. cz. A gyermekek a leczke idején semmi szin alatt el nem vonhatók a tanulástól. A templomba katekhizálás avagy vallási gyakorlatok végett csak a

leczkeórákon kívül küldhetők. A tanítónak nem kötelessége ott reájuk felügyelni. Még kevésbé köteles őket oda kísérni; kivételt csak a 3. és 9. czikkekben említett ide vonatkozó esetek tesznek. Azonban azt meg fogja engedni a tanító, hogy a gyermekek az első comuniót megelőző héten eltávozhassanak az iskolából azokban az órákban, melyekben őket vallási kötelességeik a templomba hívják. — 7. cz. Az iskolába való bemenetel határozottan tilos mindenkinek azon egyéneken kívül, kiket a törvény az oktatásra való felügyelettel megbízott. — 8. cz. A tanítónak semmi különbséget nem szabad tennie a fizető és az ingyenes növendékek között. Mind ezeknek, mind amazoknak ugyanazon helyiségekben kell egybegyülniök s ugyanazon oktatásban részesülniök. — 10. cz. A gyermekek illendő tiszta állapotban tartoznak az iskolába fölmenni. A tanító a tisztaság fölött minden leczkekezdés előtt szemlét tartozik tartani. — 11. cz. A mint a tanító valamely iskola vezetését átveszi, köteles a polgarmesterrel (bíróval) vagy annak megbízottjával egyetértőleg leltárra venni az iskola butorzatát, a könyvtár könyveit s az iskolai levéltárat, sőt ha van, mind a maga mind segédjei butorzatát is. Ez eljárásnak mindkét fél által aláírt jegyzőkönyve felelőssé teendi a tanítót a leltárbeli tárgyakra nézve. Helyváltoztatás esetén a tanító mielőtt eltávoznék, új leltár kiállítását tartozik eszközölni. — 12. cz. Egy, az elemi tanfelügyelő láttamozásával ellátott árjegyzék függesztendő ki a tanteremben mindazon tárgyakat (taneszközöket) illetőleg, melyeket a tanító oszt ki a növendékeknek. — 13. cz. A tantermet minden évben ki kell meszelni vagy tisztítani, s folyvást tisztán és egészségesen tartani. E célból minden nap ki kell seperni és meg kell öntözni; gyakran kell szellőztetni; az ablakokat még télen is ki kell nyitni az óráközi szünetek alatt. — 14. cz. Az iskolában egyedül a francia nyelv használandó. — 15. cz. A nyilvános iskolákban minden színű előadás tilos. — 16. cz. Semmi az oktatáshoz nem tartozó könyvet, lapot, nyomtatványt avagy kéziratot nem szabad az iskolába a főtanfelügyelő írásbeli engedélye nélkül bevinni. — 18. cz. A tanítók csupán a következő büntetéseket alkalmazhatják: rossz osztályzat, megdorgálás, a szünetek élvezésétől való részleges megfosztás, leczke utáni fenmarasztás a tanító felügyelete alatt, ideiglenes kizárás. Ez utóbbi büntetés két napnál nem terjedhet továbbra. Erről a tanító azonnal tartozik értesíteni a gyermek szüleit, a helyi előljáróságot és az elemi tanfelügyelőt. Hosszabb időre terjedő kizárást csak a tanfelügyelő mondhat ki. — 19. cz. Bármely testi fenytés alkalmazása feltétlenül tilos. — 20. cz. Az iskola minden vasárnap és kijelölt ünnepnapokon szünetel. — 21. cz. Rendkívüli szünetek: egy hét husvétkor, újév napja vagy a megelőző nap, ha az újév vasárnapra vagy csütörtökre esik, pünkösöd hétfője, minden szentek előtti nap délelőttje, a védő szentek napjai, a nemzeti ünnepek napjai. — 22. cz. A szünetek időszakát és tartamát minden évben a préfet szabja meg a départementi gyűlésen. — 23. cz. A tanító sem a tanítási napok során nem változtathatja sem az iskolából el nem maradhat, ha csak az elemi tanfelügyelő erre engedélyt nem adott s ez engedélyről a helyi előljáróságot nem értesítette. Ha a tanító elmaradása három napot meghaladna, a főtanfelügyelőtől kell engedélyt kérni. Nyolcz napnál tovább terjedő szabadságot csak a préfet adhat. Súlyos és előre nem látott körülmények közt eltávozhathat a tanító a nélkül, hogy a helyi előljáróságon és

Melléklet a „Család és Iskola“ 6-ik számához.

az elemi tanfelügyelőn kívül mást értesítene. — 24. cz. Mindazt, a mi a paedagogiai szervezetre (az idő fölhasználására, tauterv, tanulók osztályozása stb.) vonatkozik, a főtanfelügyelő előterjesztésére a départmenti tanács szabályozza s a főigazgató elé terjeszti. — 25. cz. Az ilyen szabályzat határozatai a leányiskolákra is alkalmazandók.

VÉGYESEK.

— A halhatatlan költőnek, ki tudvalevőleg legnagyobb gyermekbarát: Hugó Viktornak nyolczvanadik születésnapján rendezett megragadó ünnepély legmeghatóbb mozzanata bizonyára a gyermekek küldöttségének megjelenése volt, kik az öreget kérték, hogy ölelje meg őket, ne csak unokáit. Meghatotta az öreget Ferry közoktatásügyi miniszter következő nyilatkozata is: „Engedje meg tudatnom önnel, hogy én, mint közoktatásügyi miniszter, szintén kötelezve éreztem magamat megünnepelni a nemzet költőjének ünnepét. Én ez alkalomból megszüntettem a Franciaország iskoláiban, lyceumaiban és kollegiumaiban hozott büntetéseket.“ E szavak majdnem könyekig fokozták Hugo Viktor megilletődését. Milyen finom leleményre képes az igazán emberies érzület!

— A pécsi tanítóegyletnek „Eötvös-alapítványa.“ A „Pécsi tanítóegylet“ egy alapítvány-level kíséretében küldte fel a kebelében már évek előtt gyűjtött „Eötvös-alap“ közp. gyűjtőbizottságának. Ez alapítvány összeg: 200 frt. Alapítványhoz következő feltételek kötvék: a) A 200 frt tőke mindenkor mint a „Pécsi tanítóegylet“ „Eötvös-alapítványa“ szerepeljen az orsz. „Eötvös-alap“ alaptőke tételei között s így ennek csak alaptőkéjét növelheti. b) Az a) pont értelmében évenként csak az alapítvány kamatai csatoltassanak a kiosztandó összeghez. c) A „Pécsi tanítóegylet“ fentartja magának a jogot, az alapítvány tőkéjét időről-időre töle telhetőleg növelhetni, fentartván erre nézve is az a) és b) pont alatti feltételeket.

— Az országos tanítógyűlés. A tanító egyletek közös ügyeinek elintézése végett, mint látjuk, a vallás- és közokt. kormány erélyesen folytatja az előmunkálatokat, hogy f. é. augusztusban a magyarországi egyesületek által kiküldendő egyesületi képviselők összegyülekezessenek s a fontosabb tanügyi kérdésekben tanácskozhassanak. A miniszter különösen az egyesületi élet egyöntetűvé tétele végett kívánja az országban létező egyesületek képviselőinek s a képző-intézeti tanároknak véleményét megtudni. Az augusztusban tartandó gyűlés szervezetére és rendezésére vonatkozó javaslatok elkészítésével a minister a III. egy. tanítói gyűlés végrehajtó bizottságát fogja felszólítani. (Hon.)

— A vallás és közoktatásügyi m. kir. minister az Eötvös-alap czeljaira f. évi 6101. számú rendeletében 1200 frtot volt kegyes utalványozni. Meg vagyunk győződve, hogy Magyarország népiskoláinak minden tanítója a legnagyobb örömmel és hálaérzettel fog tudomást venni közoktatásügyi

ministerünk ezen szép tettéről s egyszersmind újabb buzditásul fog szolgálni ez arra nézve is, hogy az Eötvös-alap ügye, melyet a magas kormány is ily szépen felkarolt, magok által a népiskolai tanítók által is mind jobban felkaroltassék. E nagylelkű adomány folytán az Eötvös-alap 2400 frtot oszthat ki.

— A „Nemzeti nevelés“-nek ez idei kettős (jan. febr.) füzete kiválóan érdekes tartalommal jelent meg. A füzet élén áll a buzgó és tevékeny De Gerando Antonina tollából „Az emberi szolidaritás nevelési szempontból“ cz. cikk, melyben szépen kimutatja, hogy a jellem alakulásának mik alkotórészei; részint az egyéni, részint a társadalmi élet behatását miképpen kell az egyéni jellem nemesítése érdekében felhasználni. Ezután gr. Zichy Jenőnek az orsz. iparegyesületben tartott felolvasása következik, mely általános figyelmet keltett a népnevelési egyletek iránt; ezután Maski Sándor ad Comenius Amos életéről és működéséről ügyes cikket. Nagyon érdekes cikk: Comenius Amos bucsu beszéde, melyet Dezső Lajos sárospataki képezdei igazg. tanár fordított le az eredeti latin nyelvből. Dezső Comenius pataki munkáiból többet lefordított s azok e mutatvánnyal együtt a „Tanítók könyvtárában“ fognak megjelenni. Comenius 1650—54-ig volt Sárospatakon, három isk. évet töltött ott. Idézi Comenius a fejedelem asszony Lorántfy Zsuzsanna behívó szavait is: „A végből hívunk tégedet — ugymond I. Zs. — (a magunk és dicső fiunk nevében), hogy üdvös segítségül légy pataki iskolánk reformálásában (miben Isten dicsőségére, nemzeti ifjuságunk javára, s az ország ker. egyházainak üdvéno kedvvel és komolyan fáradozunk), s hogy itt nálunk nemzetek szerte dicsőíteni kezdett természetes módszeredet valódi teljes s világos példában mutassad be stb.“ Comenius megérkezvén a következőket tűzte ki maga elébe, kimutatni s behozni a) a latin nyelv tanítására és tanulására szolgáló rövid módszert, hogy annak kellemes tisztaságát, kellemes utakon érhessek el; b) a józanabb bölcselkedés virágait, hogy minden dolgok okát — a mennyire a kereszt. alázattalossággal összeegyeztethető — elmésen nyomozhassuk; az erkölcsök helyes pallérozását, hogy a világi rendből valókn innen kimivelve, bármily emberekkel való társalkodásra képesítve távozzanak. A latin nyelv tanítását három fokozatra osztotta, az első évben a latinság alapját, másodikban a rendszerét, harmadikban az ékességeit adván. E célra alkalmas könyveket is írt. A második célra behozta a reáliákat. A harmadikra szindarabokat írt (ez az a Scholaludus), s játszattott a növendékekkel. Itt Sárospatakon írta az „Orbis pictus“ is vagyis az első szemléltető képes könyvet. Ezt még akkor „lucidariumnak“ nevezte. Ezután Simonyi Zsigmond Nyelvezeti leveleket ír; van benne cikk a „Nők tornászatról.“ Matolai Elek tollából van az Eötvös-ünnepélyről megemlékezés. Van a medve és életéről egy cikk; Gelléri Mór a nőiparkiallításról. Rendes rovatok végzik e jeles füzetet.

— **A tanfelügyelők képzése** kérdésében az „Arad-vidéki tanítóegylet“ feliratot intéz a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, melyben csatlakozik a „Paed. társaság“ által vallott elvekhez s kéri, hogy ezután törvényes uton csak oly kiváló szakférjak tarthassanak igényt a tanfelügyelői állásra, kik a gyakorlat terén legalább 10 évi sikeres működésökkel beigazolták erre való hivatottságukat s kik ezenkívül a paedagogia, közigazgatás és egyházviszonyokra való tekintettel a szabály-, vagy törvényszerűleg megállapítandó szigorlatot eredménynyel kiállották. Az így minősített tanfelügyelők vissza lennének helyezendők eredetileg szervezett azon állásba, melyhez a tekintélyt nagyban emelő „királyi tanácsos“-i czim s oly dotatio csatoltassék, hogy a tanfelügyelő, mint maga a kormány szakközegének tekintélye, állásánál fogva imponálhasson s befolyását kelőleg érvényesíthesse.

— **Az állami tanítónő képezdek**, melyek mindeddig három tanfolyammal bírtak, jövő tanévvel négy tanfolyammá változtatnak; erre a közoktatásügyi kormányt több indok bírta; nevezetesen tapasztalás az, hogy a képezdebe fölvevő leányzók legtöbbnyire igen csekély előkészültséggel s a tanítói hivatás nagyon gyarló tudatával bírnak, hogy a leánynövendékek a képezde eddigi 3 évi tanfolyamában a tantárgyak mennyisége és terjedelme következtében — kivált az újabb tanterv szerint — nagyon túlterheltek, mi fölületes elméleti és gyakorlati képzettséget okoz; hogy tehát alaposan, gyakorlati fogásokkal kellőképen képzett s fontos hivatásuk élénk felfogásával bíró tanítónők kerüljenek ki a képezdeből, melyben ezentúl az iparmunkák is terjedmesebb alapon műveltessenek, a negyedik képezdei tanfolyam fölállításával akar a közokt. kormány segíteni és pedig oly módon, hogy az eddigi 3 képezdei tanfolyam elé elkészítő tanfolyamot állít, mely egyúttal ezentúl az I. tanfolyamot fogja képezni; ki van továbbá mondva, hogy ezen négy évre szaporodott kiképzési időtartamnak daczára is a növendékek évi létszáma, a tanterv, az intézet évi fenntartására fordítandó költség, s a tanévek száma ugyanaz fog maradni, mint eddig s a növendékek létszámában jövőre inkább reduciónak, sem hogy gyarapodásnak lehet helye. Az előkészítő, tehát I. évi tanfolyam már jövő 188 $\frac{1}{2}$ tanévvel veszi kezdetét, utána a mostani I-ső tanfolyambeliek még 3 évet, a mostani II-od tanfolyambeliek 2 évet tartoznak az intézetben eltölteni, míg a mostani III-ad tanfolyamúak tauképesítő vizsgálat után elbocsáttatnak.

— **Meghívás.** A kolozsmegyei tantestület b. hunyadi köre f. é. márcz. 25-én délelőlt 8 órakor Magyar-Valkón az iskola helyiségben 2. dik rendes gyűlését tartja, melyre a rendes-ugy a pártoló tagok, valamint a tanügybarátok tisztelettel meghívattak. A gyűlés tárgyai: a.) Nyilvános tanítás. b.) A gyűlés megnyitása. c.) A legközelebbi gyűlés köjnyvének hitelesítése. d.) A tagok számbavétele, e.) A központtól érkezett iratok felolvasása és tárgyalása. f.) A nyilvános tanítás megbírálása. g.) Részletes tanterv a gazdaságtan tanításáról a népiskolákban. Kidolgozták: Ravasz

György, Szentgyörgyi Lajos és Fekete János. h.) „Elmélkedés a felett mikor, hol és hogyan lehetne már valahára sikeresen megkezdeni az irtóharcot a nemzetünkönl annyira elterjedt vétke és undorító káromkodás ellen“? Kidolgozta: Czuczsa János. i.) „Miért egyik főerénye a nevelőnek a türelem s a növendéknek az engedelmesség“? Kidolgozták: Koleszár Lajos és Bács György. k.) Indítványok tárgyalása. l.) Intézkedés a központi körrel B.-Hunyadon közösen tartandó 3-dik köri gyűlés tárgyában. m.) A jövő gyűlés idejének és programjának megállapítása. Kelt Bánffy-Hunyadon 1881 márcz. 10-én. Ravasz György körü elnök. Czuczsa János k. jegyző.

— **Pályázat.** A torda-aranyosmegyei tanító-testület központi választmánya pályázatot hirdet Torda-aranyosmegye földrajzának megírására. A pályamű a már megjelent megyei földrajzok mintájára egy tankönyv kell hogy legyen a 3-ik elemi osztály számára. Jutalma t. Magyar Mihály polgári-iskolai tanár ur által e célra alándékozott 5 drb arany. Pályázhat minden egyleti rendes tag. Pályázati határidő 1881. szept. hó 15. Ez ideig pályázók idegen kézzel írott műveiket a szerző nevét rejtő jelíges levél kíséretében egyletünk titkári hivatalához annyival inkább küldjék be, mert a később érkező művek a pályázattól elesnek. Torda, 1881. márcz. hó 8. Májai István, elnök. Iszlai Márton, titkár.

— **Megjelent az „Ifjusági és népkönyvtár“** idej. száma. A drótos fü, elbeszélés írta Bánfi János, tölti be e füzetet. A mű ára 50 kr.

— **Különlenyomatban** küldték be szerkesztőségünkhöz a „Nemzeti Nevelés“ című jeles folyóiratnak az Eötvös-alap ünnepéről szóló cikkét, melybe Péterfy Sándor szép beszéde is be van szöve.

— **Pályázat.** Szilágymegye közönsége a megye földrajzának megírására a megyei majorsági alaptól 100 frtot tűzött ki. A bíráló bizottság meg. s alakult.

— **Lendület.** A helybeli iparos oskolák népessége emelkedőben van. A folyó tanévre 454 növendék iratkozott be. A felszabadulások folytán a tényleges népesség: 407.

— **Tanügyi klub.** Budapesten a számos nevelési egyesületnek egy közös találkozási helyre volna szüksége, mint azt Görgy aladár a Népn. Lapjába egy cikkben kifejti. A közös klub eszméjét a legtöbb egyesület felkarolta, annak alakulása érdekében Thaly Kalmár elnöktele alatt az értekezletet meg is tartották. Az eszme valósitása biztosnak mondható.

— **Az Abafy Lajos által szerkesztett nemzeti könyvtár“** 69—74 füzetei Katona József Dugonirs András, Sárosi Gyula műveik folytatását tartalmazzák. Egy füzet ára: 30 kr.

— **Feleky József** foktői lelkész, ki a paedagogiai irodalom terén is érdemeket szerzett Legouvé két paedagogiai művének lefordítása által újabban a foktői egyház történetét írta meg az említett egyház megbízásából. A 3 ivnyi mű ára 45 kr.